

The Rules Pre-School Teachers Establish for Their Classes and Their Application

Neslihan DURMUŞOĞLU SALTALI¹, Emel ARSLAN²

ABSTRACT. The main aim of this study was to describe the rules pre-school teachers establish and the ways they are applied. With this main aim in mind, we sought to determine the rules in nursery classes; how these rules are established; what precautions teachers take so that students do not forget them; what teachers do when students do not obey the rules and what teachers do when students obey the rules. The study was carried out with 39 pre-school teachers who worked in Konya city. The study was carried out with a qualitative research design. In this study, first it was found that pre-school teachers mostly establish rules about keeping the class clean and maintaining order, using class materials and managing peer relations. As a result of study, it was determined that teachers most frequently use repetition and reminding so that students do not forget the rules.

Key Words: Rule, pre-school teachers, classroom

Introduction: Purpose of this study was to describe the rules pre-school teachers establish and the ways they are applied. With this main aim in mind, we sought to determine:

- the rules in preschool education classes
- how these rules are established,
- what precautions teachers take so that students do not forget them,
- what teachers do when students do not obey the rules and
- what teachers do when students obey the rules.

Method: The study was carried out through a qualitative research design. The study was carried out with 39 pre-school teachers who worked in Konya city. To collect data, a semi-structured interview form prepared by the researchers was used.

Findings: When *determining the rules* in the nursery classes, teachers stated that they sought to determine the rules with the children; they observed the needs of the class and communal life; they established rules when a need emerged or a flaw was seen; s/he determined rules in line with the interactions s/he had with his/her colleagues. *To ensure children did not to forget the rules*, teachers stated that they reminded children the rules by repeating them at certain intervals; they put some visual materials about the rules on places where children could see; they set an example for children. *When children did not obey the rules*, teachers stated that they punished the child; they reminded them the rules; they asked the child to consider what s/he did; they warned the child; they explained the child the result of his/her behavior; they told the parents about his/her behavior. When *the applications pre-school teachers use when children obey the rules* are examined, it is seen that all the teachers participated in this study stated that they rewarded children, their methods of rewarding varied though.

Results: In this study, first it was found that pre-school teachers mostly established rules about keeping the class clean and maintaining order, using class materials and managing peer relations. Besides, it was also found that almost all of the teachers established class rules with children. This result is important in that their active participation in the decision making about them supports children's development of their understanding of democracy and their self-confidence. Furthermore, getting children involved in rule establishment process can raise his/her feeling of belonging to the class and increase his/her desire to obey the rules (Çelebi Öncü, 2011). As a result of study, it was determined that teachers most frequently used repetition and reminding so that students did not forget the rules. This application complies with the information that the rules are to be revised to achieve desired behaviors in the class at certain intervals throughout the year, at the beginning of the second term, when a new student joins the class, after vacations (Gözütok, 2000; İflazoğlu Saban, 2008). When the results of our study are assessed under the light of this information, it can be suggested that teachers are to be encouraged to use strategies like making the child consider their behavior and explain the result of his/her behavior more frequently.

¹ Yrd. Doç. Dr. Mevlana Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, ndsaltali@mevlana.edu.tr

² Doç. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi, A. Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, emelarslan@konya.edu.tr

Okul Öncesi Öğretmenlerin Sınıflarında Koydukları Kurallar Ve Uygulayışları³

Neslihan DURMUŞOĞLU SALTALI⁴, Emel ARSLAN⁵

ÖZ. Bu araştırmanın temel amacı okul öncesi eğitim öğretmenlerinin sınıflarında koydukları kuralların ve bu kuralları uygulama biçimlerinin betimlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda çalışma kapsamında okul öncesi eğitim sınıflarında hangi kuralların olduğu, bu kuralların nasıl belirlendiği, öğretmenlerin öğrencilerin kuralları unutmaması için neler yaptıkları, öğrenciler kurallara uymadığında neler yaptıkları ve kurallara uyulduğunda neler yaptıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Konya ili merkez ilçelerinde görev yapmakta olan 39 bayan öğretmen araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Araştırmanın yürütülmesinde nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formundaki soruların yüz yüze görüşme yöntemiyle öğretmenlere sorulmasıyla elde edilmiştir. Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda okul öncesi öğretmenlerin en çok sınıf içinde temizlik-düzen ve hareket ile akran ilişkilerinin yönetimi konularında kurallar koydukları, öğretmenlerin çoğunluğunun kuralları çocuklarla beraber belirlemeyi tercih ettikleri bulunmuştur. Okul öncesi öğretmenleri çoğunlukla kuralların unutulmaması için tekrar etme yöntemini, kurallara uyulmadığında ceza verme yöntemini kullanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kural, okul öncesi eğitim, sınıf ortamı

GİRİŞ

Kurallar günlük yaşam içerisinde insanın davranışlarına yön vererek toplumsal hayatta düzenli işleyişi sağlayan ilkelere dir. Özellikle yaşam içerisinde insanların gruplar halinde bir arada bulunduğu ortamlarda bazı uygulamaları kişisel ve keyfi olmaktan çıkarmak ve düzeni devam ettirebilmek açısından kuralların çok önemli bir işlevi bulunmaktadır. Farklı sosyo-kültürel ve ailevi değerler ile yetişmiş öğrenci profillerini bir arada bulandıran bir sosyal kurum olarak sınıf ortamlarında da sağlıklı bir şekilde eğitim öğretim işlevinin yerine gelebilmesi için öğretmenler tarafından bazı kurallar uygulanmaktadır.

Sınıf kurallarına öğrenciler tarafından uyulması ve böylece öğrenci davranışlarının beklenen düzeyde olması, öğrenme etkinliklerinin sorunsuz bir şekilde öğrencileri de dâhil ederek işlenmesi için gerekli temel koşullardan bir tanesidir (Stanford ve Emmer, 1998). Öğretim yönetiminde sınıf atmosferinin olumlu hale getirilmesi ve istenmeyen davranışların önlenmesi büyük bir öneme sahiptir. Sınıf ortamında olumsuz davranışları “olduktan sonra bastırma” yerine “olmadan önlemeye çalışmak” daha pedagojik bir yaklaşımdır. Böylece sınıf ortamında öğretmen-öğrenci ve öğrenci-öğrenci arasında daha olumlu ilişkiler kurulabilir (Çağlar ve Kurtuluş, 2005; Başar, 2001; Aksoy, 2000). Sınıf içinde olumlu ilişkiler kurulmasını sağlayarak sağlıklı bir sınıf atmosferi yaratmak için okul öncesi öğretmenlerin dikkat etmesi gereken önemli sınıf yönetimi boyutları arasında kuralların koyulması ve uygulanması da yer almaktadır (Akgün, Yarar ve Dinçer, 2011). Kuralları belirlemek ve onları başarılı bir biçimde çocuklara öğretip uygulamak sınıf içi düzeni sağlamada etkilidir. Kurallar ne kadar açık ve anlaşılır olursa sınıf içinde olumsuz davranışlar o kadar azalır (Burden, 1995). Sınıf kuralları, öğretmeni defalarca yeni ve yeniden karar alma sıkıntısından kurtarır, tarafsız davranmayı sağlar, yetkiyi meşrulaştırır, istek ve beklentilerin benimsenmesini sağlar, ödül ve cezayı kişisellikten kurtararak kabul edilmesini sağlar, değerlendirmede standartları oluşturur (Sarıtış, 2000; Küçükahmet, 2001). Çocuklar kurallar sayesinde kendisinden nelerin beklendiğini, neleri yapmasının uygun, neleri yapmasının uygun olmadığını bilir, bu da öğretmenlerin ve çocukların işlerini kolaylaştırır (Selçuk, 2000). Kuralların çocuklar tarafından kabul edilmesinde yaşa göre uygun kural belirlenmesi büyük öneme sahiptir. Okul öncesi eğitim sınıfında kural koyup uygularken izlenecek yöntemlerle eğitimin

³ Bu araştırma 12-15 Eylül 2012 tarihinde Adana’da düzenlenen III. Uluslar arası Okul Öncesi Eğitimi Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

⁴ Yrd.Doç. Dr. Mevlana Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, ndsaltali@mevlana.edu.tr

⁵ Doç.Dr. Necmettin Erbakan üniversitesi, A. Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi eğitimi Anabilim Dalı, emelarslan@konya.edu.tr

ilerleyen kademelerinde kural koyup uygulama sırasında izlenecek yöntemler farklılık göstermelidir. Okul öncesi dönemde sınıf ortamında kural oluştururken çocukların yaş açısından küçüklüğü ve gelişimsel özellikleri de göz önünde bulundurulmalı ve kural belirlemede bazı hususlar dikkate alınmalıdır. Bu hususlar;

- a. Kural sayısı az olmalıdır.
- b. Kurallar sınıfta her çocuğun anlayabileceği açıklıkta, kısa ve net olmalıdır.
- c. Kurallar öğrencilerle birlikte belirlenmelidir.
- d. Kurallar gözlenebilir davranışları içermelidir.
- e. Sınıfta beklenen olumlu davranışlar tanımlanmalı, olumlu ifadelerle kural cümlesi haline getirilmelidir.
- f. Sınıf kuralları okul kuralları ile tutarlı olmalıdır.
- g. Kural belirlenirken öğrencilerin yaş ve olgunluğu göz önünde bulundurulmalıdır (Çelik, 2008; Burden, 1995).

Sınıf içerisinde kurallar belirlendikten sonra önemli olan faktörlerden birisi de çocukların koyulan kuralları içsel olarak kabul etmesidir. Piaget'e göre çocukların kuralları içsel olarak kabul etmesinde kuralların hem sevdiği hem de otoritesini dikkate aldığı kişiler tarafından koyulması etkili olmaktadır (Hannikainen, 2007). Bu bağlamda değerlendirildiğinde öğretmenin çocuk ile arasındaki ilişkinin kalitesi de çocuğun kurallara uyması bakımından önemlidir.

Okul öncesi eğitim sınıflarında kurallara genellikle anlaşma adı verilmektedir ve çocuklarla öğretmenler arasında yapılan anlaşmalar şeklindeki kurallar temelde üç başlık altında toplanmaktadır. Bunlar ahlaki, geleneksel ve önleyici (koruyucu) kurallardır. Ahlaki kurallar karşılıklı olarak insanların haklarını koruyan, refahı, adaleti ve güveni sağlayan kurallardır. Bu kurallar doğru ve yanlış kavramlarının oluşmasına ve adalet algısının gelişimine katkı sağlarlar (Smetana, 2006). Geleneksel kurallar sosyal sistemler tarafından koyularak sosyal ilişkileri düzenleyecek biçimde davranışları şekillendirirler, üzerinde anlaşmaya varılarak koyulurlar ve değiştirilebilirler. Bu kurallar somut durum ve davranışlar olarak günlük hayat içerisindeki birçok olay sırasında açığa çıkar, test edilir, kullanılır ve insanların anlaşmasını sağlarlar (Nobes ve Pawson, 2003). Smetana (1993)'e göre okul öncesi eğitim kurumlarındaki çocukların karşılaştıkları üçüncü bir kural türü olan önleyici kurallar ise kişinin kendisi için sağlık, güvenlik ve konfor anlamında olumsuzluk yaratabilecek durumları ortadan kaldırmaya yönelik kurallardır (Akt. Hannikainen, 2007; Nobes ve Pawson, 2003). Piaget'in ahlaki gelişim kuramı göz önünde bulundurulduğunda okul öncesi dönemdeki çocuklar hangi tür kural olursa olsun yetişkinlerin koyduğu bütün kurallara uymayı kaçınılmaz görmektedirler ve kurallar çocukların davranışlarını biçimlendirmektedir (Tezel Şahin ve Özyürek, 2010; Kalish ve Shiverick, 2004). Bu bağlamda ele alındığında kuralların çocuklara benimsetilmesi sınıf içerisindeki eğitimsel ve sosyal atmosferin sağlıklı olmasını sağlar. Bunun için sınıf kurallarının belirlenme süreci ve çocuklara öğretilmesi büyük önem taşımaktadır. Sınıf kuralları belirlendikten sonra okulun ilk günlerinde farklı etkinliklerde ele alınması gerekir. Böylece öğrencilerin kuralları anlaması sağlanmaya çalışılır. Kuralların altında yatan mantığın öğrencilerce anlaşılması ve öğrencilere her bir kuralın ne tür beklentiler içerdiğinin kavratılması çok önemlidir. Kurallara uyulmasının ve kuralların çiğnenmesinin sonuçları sınıfta tartışılmalıdır (Gözütok, 2000). Eğer değişik sınıf etkinlikleri için (büyük grup, küçük grup, serbest zaman, oyun etkinliği, hikâye saati vb.) farklı kurallar uygulanacaksa, bunlar da açıklanmalıdır (Günay, 2005). Kuralların çocuklarla tartışarak belirlenmesi öğrencilere katılım duygusu verir ve bu da kuralları sürdürmek ve yaşatmak için daha istekli davranmalarını sağlar. Sınıf bir bütün olarak kuralların uygulanmasını kabul ettiği zaman kurallara uymayan öğrenci, sınıfın ortak normlarını çiğnediğini, bu kuralların öğretmenin kararları olmadığını bilir (Arı, 2006). Ayrıca okul öncesi eğitim kurumlarının ilköğretime hazırlayıcı rolü de göz önünde bulundurulduğunda çocuğun sınıf ortamına uyumu ve sınıf kurallarına uymayı öğrenmesi açısından okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında uyguladıkları kurallar ve bunları nasıl oluşturduklarının önemli olduğu düşünülerek bu çalışmaya konu olarak seçilmiştir.

Bu araştırmanın temel amacı okul öncesi eğitim öğretmenlerinin sınıflarındaki kuralların ve bu kuralları uygulama biçimlerinin betimlenmesidir.

Bu temel amaç dâhilinde;

- a. okul öncesi eğitim sınıflarında hangi kuralların olduğu,
- b. bu kuralların nasıl belirlendiği,
- c. öğretmenlerin öğrencilerin kuralları unutmaması için neler yaptıkları,
- d. öğrenciler kurallara uymadığında neler yaptıkları ve
- e. öğrenciler kurallara uyduğunda neler yaptıkları belirlenmeye çalışılmıştır.

Yöntem

Araştırma deseni nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasına dayanmaktadır. Bu yöntemin seçilmesinin temel nedeni katılımcıların düşünce ve algılarının detaylı bir şekilde ortaya çıkarılmaya çalışılmasıdır (Cohen ve Manion, 1994, Akt. Şahin, 2011). Araştırmada okul öncesi öğretmenlerin sınıflarında hangi kuralların olduğu, bu kuralları nasıl belirledikleri, öğrencilerin kuralları unutmaması için neler yaptıkları, öğrenciler kurallara uymadığında neler yaptıkları ve öğrenciler kurallara uyduğunda neler yaptıklarını belirlemek amacıyla “yarı yapılandırılmış görüşme (mülakat) formu” kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışma 2011-2012 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Konya ili merkez ilçelerinde görev yapmakta olan toplam 39 bayan öğretmen ile yürütülmüştür. Çalışmaya katılacak öğretmenlerin belirlenmesinde tesadüfi eleman örnekleme yöntemiyle belirlenen öğretmenlere araştırmacılar tarafından araştırma amacı anlatıldıktan sonra gönüllülük esas alınmıştır. Araştırmaya dahil edilen 39 gönüllü öğretmenin bazı özellikleri şöyledir: Öğretmenlerin 12’si bağımsız anaokulu, 27’si ise ilköğretim okullarına bağlı anasınıflarında görev yapmaktadır. Öğretmenlerin 26’sı 1-5 yıl, 8’i 6-10 yıl, 4’ü 11-15 yıl ve 1’i de 16-20 yıl arasında kıdeme sahiptir. Öğretmenlerin 34’ü lisans, 5’i yüksek lisans mezunudur. Yaş ortalamaları 27.64’tür. Öğretmenlerin çalışma sırasında görev yaptıkları sınıfların mevcutları 13-28 arasında değişmektedir.

Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak görüşme seçilmiştir. Patton (2002)’a göre katılımcıların düşünce, duygu ve algılarını ortaya çıkarmak için en uygun veri toplama yöntemi görüşmedir (Akt. Zembat, 2012). Verilerin elde edilmesinde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme sorularının geliştirilmesi aşamasında araştırmacılar tarafından araştırma amaçları dahilinde belirlenen sorular açıklık ve anlaşılabilirlik açısından üç uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzmanların önerileri doğrultusunda gerekli düzeltmeler ve eklemeler yapıldıktan sonra görüşme sorularına son hali verilmiştir. Katılımcılar ile ön görüşmeler yapılarak çalışma hakkında bilgi verilmiş, araştırmaya katılımları için gönüllü olmalarına dikkat edilmiştir. Her bir katılımcı ile birebir yapılan görüşmeler yaklaşık olarak 25’er dakika sürmüştür. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler araştırmacılar tarafından hazırlanan öğretmen görüşme formlarına kayıt edilmiştir. Daha sonra gerek duyulduğunda tekrar dinleme fırsatı sağlaması bakımından aynı zamanda görüşmeler ses kayıt cihazıyla da kayıt edilmiştir.

Verilerin Analizi

Elde edilen görüşme verilerinin analizi için nitel araştırma analiz stratejilerinden içerik analizinden yararlanılmıştır. Nitel araştırmada geçerlik için görüşülen bireylerden doğrudan alıntılara yer vermek ve bunlardan yola çıkarak sonuçları açıklamak önemli olmaktadır. Bu araştırmada da öğretmen görüşlerinden birebir alıntı yapılarak geçerlik artırılmıştır. Güvenirlik ise olayların farklı gözlemciler tarafından aynı kategoriye bağlanması ya da gözlemci tarafından farklı zamanlarda aynı kategori ile ilişkilendirilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu araştırmada ham verilerin kodlara ve kategorilere dönüştürülmesi işlemi, iki öğretim elemanı tarafından sınanmıştır.

İşlem

Öncelikle öğretmen görüşme formları Ö1, Ö2, Ö3 ... olmak üzere sırasıyla kodlanmıştır. Ardından öğretmenlerin sorulara verdikleri cevaplar incelenerek her soru için bu cevapların kategorilere dönüştürüldüğü kodlama anahtarları hazırlanmıştır. Daha sonra araştırmacılar birbirinden bağımsız olarak öğretmen görüşlerini kodlama anahtarında yer alan kategorilere işaretlemişlerdir. Sonra da

araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla uyuşum yüzdesi hesaplanmıştır (Miles ve Huberman, 1994, Akt. İnel ve Balım, 2010). Şencan (2005)'a göre uyuşum yüzdesi, değerlendiricilerin uyuştukları madde sayısının toplam değerlendirme veya gözlem sayısına olan oranıdır ve elde edilen değerlerin güvenilir kabul edilebilmesi için uyuşum yüzdesinin .70 üzerinde olması gerekmektedir (Akt. İnel ve Balım, 2010). Bu çalışmada da iki araştırmacı bağımsız olarak öğretmen cevaplarını kodlama anahtarında yer alan kategorilere işaretlemişlerdir. Daha sonra araştırmacıların her bir soru için aynı kategoride değerlendirdikleri öğretmen cevap sayısı toplam öğretmen sayısına bölünmüştür. Yapılan hesaplamalarda iki uzman arasındaki uyuşum yüzdesi birinci soru için %78, ikinci soru için %92, üçüncü soru için %94, dördüncü soru için %86, beşinci soru için %100 olarak bulunmuştur. Uzmanların beş görüşme sorusu için ortalama uyuşum yüzdesi ise % 90 olarak hesaplanmıştır.

Bulgular

Bu çalışma okul öncesi eğitim öğretmenleri tarafından sınıflarında uygulanan kuralların betimlenmesi ve öğretmenlerin bu kuralları uygulayış biçimlerinin ortaya koyulması amacıyla yapılmıştır. Bu amaç dâhilinde okul öncesi eğitim sınıflarında hangi kuralların olduğu, bu kuralların nasıl belirlendiği, öğretmenlerin öğrencilerin kuralları unutmaması için neler yaptıkları, öğrenciler kurallara uymadığında neler yaptıkları ve kurallara uyulduğunda neler yaptıkları şeklinde beş alt başlıkta veriler ele alınarak bulgular elde edilmiştir. Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Araştırma verileri değerlendirilirken öğretmenlerin birden fazla görüş bildirdikleri sorularda öğretmenlerin bütün görüşleri değerlendirmeye dâhil edilmiştir.

Okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında uyguladıkları kurallar

Okul öncesi öğretmenlerinin görüşleri değerlendirildiğinde okul öncesi eğitim sınıflarında uygulanan kuralları şu başlıklar halinde ele alınabilir. Öğretmenlerin % 65'i (n=25) sınıfın genel temizlik-düzeni ve sınıf içi hareket kuralları olduğunu, %65'i (n=25) akran ilişkilerinin yönetimi ile ilgili kuralları olduğunu, % 39'u (n=15) çocuğun kişisel bakımı ile ilgili kuralları olduğunu, %36'sı (n=14) etkinlikler sırasında uyulması gereken kuralları olduğunu, %33'ü (n=13) nezaket ifadelerinin kullanımı ve nezaketsiz sözcükler kullanılmaması ile ilgili kuralları olduğunu, %13'ü (n=5) çocuğun güvenliğinin sağlanması ve sağlığının korunması ile ilgili kuralları olduğunu, %13'ü (n=5) materyal kullanımı ile ilgili kurallarının olduğunu bildirmişlerdir.

Yukarıdaki bulgulardan da anlaşılacağı gibi okul öncesi sınıflarının büyük çoğunluğunda sınıf içinde temizlik-düzen ve hareket ile akran ilişkilerinin yönetimi konularında kurallar koyulmaktadır. Bunların dışında ise çocuğun kişisel bakımı, etkinlikler sırasında uygulanan kurallar, nezaket ifadelerinin kullanımı ve nezaketsiz sözcükler kullanılmaması, çocuğun güvenliği ve sağlığının korunması ve materyal kullanımı ile ilgili kurallar uygulanmaktadır.

Okul öncesi öğretmenlerin sınıflarındaki mevcut kurallarla ilgili görüşlerinden kesitler aşağıda sunulmuştur.

Ö22. “Arkadaşlarıyla kavga etmemek, izin almadan sınıftan çıkmamak, sınıfta koşmamak, oyuncaklara zarar vermemek, sınıfa izin verilen günler dışında oyuncak getirmemek başlıca kurallarımız”, Ö19. “Etkinlikler sırasında sessiz olmak, tuvalete gitmemek, öğretmenin olmadığı anlarda sınıfta koşmamak, bağırarak şeklinde kurallarımız var”, Ö34. “Yemekten önce ve sonra ellerini yıkamak, etkinliklerden sonra eşyalarını ve sınıfı toplamak, arkadaşlarına hoş olmayan sözler söylememek, sınıftaki eşyalara zarar vermemek, etkinliklerde birisi konuşurken sözünü kesmemek sınıfımızda uyguladığımız kurallar”, Ö8. “Sınıfa zamanında gelip gitme, arkadaşlarıyla oyuncakları paylaşma, kahvaltısını bitirme, sınıfa geldiğinde arkadaşlarına ve öğretmenine günaydın demek, kendisine yardım ettiğinde arkadaşına teşekkür etmek temel kurallarımız”

Okul öncesi öğretmenlerin sınıflarında kuralları belirleme biçimlerine ilişkin bulgular

Okul öncesi öğretmenlerin sınıf kurallarını nasıl belirlediklerine ilişkin görüşleri alınmış ve bu görüşler şu başlıklar halinde değerlendirilmiştir. Öğretmenlerin %61'i (n=24) kuralları çocuklarla beraber belirlemeye özen gösterdiklerini, %26'sı (n=10) sınıfın ihtiyaçlarını ve toplu yaşamın

gerekliliklerini göz önünde bulundurdıklarını, % 10'u (n=4) ihtiyaç doğması ve aksaklık yaşanması durumunda kural koyduklarını, % 3'ü (n=1) meslektaşlarıyla yaptıkları görüşmeler doğrultusunda kuralları belirlediklerini ifade etmiştir.

Öğretmenlerin görüşlerine göre okul öncesi sınıflarının büyük çoğunluğunda sınıf kuralları çocuklarla görüşülerek dönem başında belirlenmekte, bunun yanı sıra kuralların belirlenmesinde sınıf ihtiyaçları ve toplumsal yaşamın gereklilikleri, sınıf içerisinde yaşanan aksaklıklar ve meslektaş görüşleri etkili olabilmektedir.

Okul öncesi öğretmenlerin sınıf kurallarını belirlerken göz önünde bulundurdıkları faktörlerle ilgili görüşlerinden bazı kesitler aşağıda sunulmuştur.

Ö1. *Sınıfımızın güzel olması için nasıl davranmalıyız diye dönemin başında çocuklarla konuşarak uyulması gereken kuralları belirledik.* Ö3. *Meslektaşlarımı gözlemleyerek onların deneyimlerinden faydalanarak fikirleri doğrultusunda kuralları belirledik.* Ö29. *Kuralları çocuklarla beraber konuşarak belirledik. Çünkü çocukların düşünceleri ile kurallar belirlenince uyulması daha kolay oluyor. Kendilerinin katkısını görünce mutlu oluyorlar ve kuralları birlikte belirlediğimiz için birbirlerinin hatalarını görüp uyarabiliyorlar.* Ö12. *Sınıfta ihtiyaç olduğunda bir sorun yaşandığında çocuklara anlatarak ilgili kuralı koyuyoruz.* Ö31. *Sınıfın ihtiyaçları ve toplumsal yaşamın gereklilikleri doğrultusunda kurallar belirlendi.*

Çocukların kuralları unutmaması için yapılan uygulamalara ilişkin bulgular

Okul öncesi öğretmenlerin çocukların kuralları unutmaması için yaptıkları uygulamalara ilişkin görüşleri alınmış ve bu görüşler şu başlıklar altında değerlendirilmiştir. Öğretmenlerin %67'si (n=26) belli aralıklarla tekrar ederek çocuklara kuralları hatırlattıklarını, %28'i (n=11) çocukların görebileceği yerlere kurallarla ilgili görsel materyaller astıklarını, %5'i (n=2) ise çocuklara model olduklarını belirtmişlerdir.

Yukarıdaki bulgular incelendiğinde okul öncesi öğretmenlerinin büyük çoğunluğu sınıflarında öğrencilerinin kuralları unutmaması için zaman zaman tekrarlar yapmakta ve çocuklara kuralları hatırlatmakta, daha sonra sınıflarında kurallarla ilgili görsel materyaller bulundurma yöntemi kullanılmakta ve öğretmenlerin çok az bir bölümü de model olma yöntemini tercih etmektedir.

Öğretmenlerin çocukların kuralları unutmamaları için yaptıkları uygulamaları örnekleyen ifadeler; Ö28. *"Kuralları hatırlatma konusunda görsel materyallerin uyarıcı olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden sınıfta sosyal anlaşmalar köşesi hazırladım. Bu köşeye yerleştirdiğim kurallarla ilgili resimleri göstererek ve resimler üzerinde anlatımlar yaparak çocuklara kuralları hatırlatıyorum."* Ö2. *"Kurallara kendim uyararak çocuklara model oluyorum. Çocuk benden görünce aynısını yapıyor."* Ö33. *"Zaman zaman hikâye etkinliği, grup sohbeti gibi etkinliklerde kuralları ele alıp, bazen de kurallarla ilgili şarkılar söyleterek, eğitici cd'ler izleterek tekrarlar yapıyor ve çocuklara kuralları hatırlatıyorum."*

Öğretmenlerin kurallara uymadığında yaptıkları uygulamalara ilişkin bulgular

Okul öncesi öğretmenlerin çocuklar kurallara uymadığında başvurdukları uygulamalar şu başlıklar altında değerlendirilmiştir. Çocukların kurallara uymaması durumunda öğretmenlerin %35'i (n=14) çocuğa ceza verdiklerini, %26'sı (n=10) kuralları hatırlattıklarını, %13'ü (n=5) çocuğun düşünmesini istediklerini, %10'u (n=4) çocuğu uyardıklarını, %8'i (n=3) çocuğa davranışının sonucunu açıkladıklarını, %8'i (n=3) ise ailesine haber verdiklerini belirtmişlerdir.

Verilen bulgular ışığında okul öncesi öğretmenlerinin çoğunlukla çocuklar kurallara uymadığında ceza verme ve kuralları hatırlatma yöntemlerini kullandıkları, bazılarının ise çocuktan düşünmesini isteme, uyarma ve çocukla konuşarak davranışının sonucunu açıklama yöntemini kullandıkları görülmektedir.

Okul öncesi öğretmenlerin çocuklar kurallara uymadığında başvurdukları uygulamaları örnekleyen ifadeler: Ö25. *"Kurallara uyulmadığı zaman düşünce köşemiz var o köşeye gidip ne hata yaptığını düşünmesini istiyorum. Zaten kendisi düşündükten sonra özür dileyip etkinliğe devam etmek için izin istiyor."* Ö23. *"Sevdiği faaliyetten mahrum etme cezası veriyorum."* Ö14. *"Çocuğu hatalı davranışını düzeltmesi konusunda uyarıyorum."* Ö37. *"Kurallara uymayan çocuğun ailesine konu ile ilgili bilgilendirme yazısı gönderiyorum."*

Okul öncesi öğretmenlerin sınıfta kurallara uyduğunda yaptıkları uygulamalara ilişkin bulgular

Okul öncesi öğretmenlerin çocuklar kurallara uyduğunda başvurdukları uygulamalar incelendiğinde; öğretmenler arasında ödüllendirme yöntemi farklılık göstermekle birlikte bütün öğretmenler (%100, n=39) kurallara uyan çocukları ödüllendirdiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenler ödüllendirme yöntemi olarak ise, teşekkür etme, aferin deme gibi sözel ödüllendirmeler, sınıf arkadaşlarına alkışlatma, yıldız takma gibi yöntemleri kullandıklarını belirtmişlerdir.

Okul öncesi öğretmenlerin çocuklar kurallara uyduğunda başvurdukları uygulamaları örnekleyen ifadeler: Ö24: “Gülen yüz vb. simgesel ödül veriyorum, sıra olduğumuz zamanlarda sıranın önüne onu geçiriyorum.” Ö8. “Kurallara uyan çocuğa aferin diyerek teşekkür ediyorum. Bir sonraki etkinlikte ne yapacağımıza onun karar vermesini sağlıyorum.” Ö25. “Sınıf arkadaşlarının bu olumlu davranışından dolayı çocuğu alkışlamalarını istiyorum. Günün çocuğu köşemize onun resmini asıyorum.” Ö37. “Çocuğa taç ya da yıldız takıyorum. Davranış panosuna olumlu davranış yapanlar bölümüne ismini ekliyorum.” Ö16. “Sevdiği bir çizgi filmi izletme, sevdiği oyunu oynatma gibi ödüller veriyorum.”

Tartışma ve Yorum

Bu çalışmada ilk olarak okul öncesi eğitim öğretmenlerinin sınıflarında koydukları kurallar araştırılmış ve öğretmenlerin sınıfın genel temizlik-düzeni ve sınıf içi hareket kuralları, akran ilişkileri ile ilgili kurallar, çocuğun kişisel bakımı, etkinliklerin sağlıklı bir biçimde sürdürülmesi, nezaket ifadelerinin kullanımı ve nezaketsiz sözcükler kullanılmaması, çocuğun sağlığının korunması ve güvenliğinin sağlanması ile ilgili kurallar ve materyal kullanımı ile ilgili olmak üzere yedi alanda kural koydukları sonucuna ulaşılmıştır. Fields (1997) tarafından yapılan araştırmada Avustralya’da okul öncesi eğitim sınıflarında genel olarak beş alanda kurallar koyulduğu bu alanların ise akran ilişkileri, güvenlik, mülkiyet, faaliyetini tamamlama, sınıfta hareket kuralları olduğunu ayrıca altıncı bir kural başlığı olarak da her sınıfa ve öğretmene göre değişen diğer kuralların yer aldığı belirlenmiştir. Bu bulguda yer alan beş temel kural alanı bizim çalışmamızın bulgularında ortaya çıkan okullarımızda öğretmenlerin uyguladıkları kurallarla paralellik göstermektedir. Araştırmamızda ayrıca okul öncesi sınıflarında nezaket ifadelerinin kullanımı ve nezaketsiz sözcük kullanılmamasıyla ilgili de kurallar koyulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçta Marzano ve Pickering(2003)’in ilköğretim okullarındaki çocuklar için başkalarına karşı kibar olma, başkalarına kaba davranmama ve zarar vermektan kaçınma gibi kurallar koyulması gerektiği bilgisiyle uyumludur (Akt. Çelebi Öncü, 2011). Araştırmadan elde edilen okul öncesi öğretmenlerin çocuğun kişisel bakımı ile ilgili kurallar koydukları şeklindeki bulgu ise araştırmaya katılan öğretmenlerin öğretmenlik yaptıkları okulların sosyo-ekonomik ve kültürel yapısından kaynaklanıyor olabilir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin görev yaptıkları sınıflar incelendiğinde çoğunluğun yöntem bölümünde de belirtildiği gibi ilköğretim okulları bünyesinde oldukları görülmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde öğretmenler kişisel bakım ile ilgili kuralları ihtiyaç gördükleri için koymuş olabilirler. Başka bir açıdan ele alındığında Türk toplumunda kişisel bakımın kültürel açıdan taşıdığı önem göz önünde bulundurularak da bu kurallar belirlenmiş olabilir.

Bunun yanı sıra araştırma sonucunda okul öncesi öğretmenlerin büyük bir kısmının sınıflarında kural belirlerken göz önünde bulundukları ilkenin kuralları çocuklarla beraber belirleme olduğu bulunmuştur. Bu sonuç küçük yaşlardan itibaren çocukların kendileri ile ilgili kararlara aktif katılımlarının demokrasi algısını geliştirmesi ve özgüven gelişimini desteklemesi açısından önemlidir. Ayrıca kural belirlenme sürecine dâhil edilmesi çocuğun kendisini değerli ve sınıfa ait hissetmesini, kurallara uyma isteğinin artmasını ve kuralların sonuçlarına gönüllü olarak bağlı olmalarını sağlayabilir (Çelebi Öncü, 2011; Yeşilyurt, 2008; Castle & Rogers, 1993). Araştırma sonucunda öğretmenlerin çocukların kuralları unutmaması için en sık yaptıkları uygulama tekrar ve hatırlatmalar olarak saptanmıştır. Bu uygulama sınıf içerisinde istenen davranışların oluşturulması için yıl boyunca belli aralıklarla, ayrıca ikinci dönem başında, sınıfa yeni bir öğrenci katıldığında, tatillerin ardından kuralların gözden geçirilmesi gerektiği bilgisi ile örtüşmektedir (Gözütok, 2000; İflazoğlu Saban, 2008). Fakat aynı bulguda öğretmenlerin çocukların kuralları unutmaması için görsel materyalleri

kullanımının çok yüksek düzeyde olmadığı ve özellikle model olma stratejisinin çok az kullanıldığı görülmüştür. Oysa literatürde sınıf kurallarının öğrenciler tarafından kolayca görülebilecek bir yerde asılı olması gerektiğini söyleyen bilgiler mevcuttur (Çelik, 2008). Ayrıca öğrenmede görsel uyarıcıların ve model olmanın önemi göz önünde bulundurulduğunda kuralları çocukların unutmaması açısından bu tekniklerin de kullanımının artırılması faydalı olabilecektir. Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu da okul öncesi öğretmenlerin kurallara uyulmadığında başvurdukları uygulamalar arasında en yüksek oranla ceza verme yöntemine başvurdukları, çocuğun düşünmesini isteme ve çocuğa davranışının sonucunu açıklama gibi yöntemleri ise daha az kullandıklarını göstermiştir. Oysa mevcut literatür incelendiğinde çocukların kuralları uygulamama nedenleri arasında kuralların neden var olduğunu anlamlandıramamaları dikkat çekmektedir (Fields & Fields, 2006). Bu bilgi ile araştırma bulgumuz değerlendirildiğinde öğretmenlerin kurallara uyulmadığında çocuğu davranışı hakkında düşündürme ve davranışının sonucunu açıklama stratejilerini daha sık kullanmaları sağlanmalıdır. Ayrıca sık sık ceza vermenin çocuğun etrafında sadece yetişkinler olduğunda beklenen davranışları sergilemelerine neden olduğu (Honig, 1997), cezanın istenmeyen davranışlar karşısında diğer tüm yöntemler denendikten sonra en son uygulanacak yöntem olarak kullanılması gerektiği (Halis, 2001) bilgileri öğretmenlerin kurallara uymayan çocuklara ceza verme yaklaşımıyla çalışmaktadır. Bu bağlamda okul öncesi öğretmenlerin sınıf içerisinde öğrenciler tarafından kurallara uyulmadığında başvurabilecekleri alternatif stratejiler geliştirmelerini sağlayıcı şekilde eğitimsel açıdan desteklenmeleri yararlı olabilir. Yurtdışında geliştirilen The Incredible Years Sınıf Yönetimi Programı 3-10 yaş arası çocukların öğretmenlerinin sınıf yönetimi stratejilerinin geliştirilmesinin çocukların okula uyumunu ve prososyal davranışlarını artırdığı, davranış problemlerini ise azalttığını göstermiştir (Webster-Stratton, Reid, & Hammond, 2001). Bu doğrultuda öğretmenlere kurallara uymayan çocuklara yönelik olumlu stratejiler geliştirmelerini sağlayıcı eğitimsel destekler sağlanması uygun olabilir. Araştırmanın en son bulgusu ise okul öncesi öğretmenlerin tamamının kurallara uyan çocukları ödül yöntemi farklı olsa da ödüllendirdikleri şeklindedir. Ödüllendirme yönteminin çocuğa “yaptığını tekrar et” mesajı vererek çocuk için güçlü bir motivasyon kaynağı olabileceği (Erözkan, 2007) göz önünde bulundurulduğunda öğretmenlerin ödüllendirme uygulamaları olumlu değerlendirilebilir. Ancak ödüllendirmenin yöntemine ve uygulanma biçimine göre yaratabileceği olumsuzluklar göz önünde bulundurularak (Arı, 2006) öğretmenlerin ödülü davranışın pekiştirilmesinde sağlıklı bir şekilde kullandığından emin olunmalıdır.

Araştırmanın sonuçlarına göre aşağıdakiler önerilebilir.

- Kural koyma ve uygulamanın sınıf yönetimi ile ilgili bir beceri olması göz önünde bulundurularak okul öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetimi becerilerini etkili bir biçimde kullanmaları amacıyla hizmet içi eğitim almaları sağlanabilir. Bu hizmet içi eğitimlerde sadece sınıf yönetimi konusunda bilgi aktarımı değil örnek uygulamaların ağırlıkta olduğu bir müfredat uygulanabilir.
- Lisans eğitim programlarında verilen sınıf yönetimi dersi okul öncesi dönemin özellikleri göz önünde bulundurularak olarak sınıf yönetimi açısından farklı uygulamalar gerektirmesi dikkate alınarak ve uygulama ağırlıklı olarak uygulanabilir.
- Bu çalışma daha geniş örneklerde ve gözleme dayalı olarak tekrarlanabilir.

Kaynaklar

- Akgün, E., Yarar, M. ve Dinçer, Ç. (2011). Okul öncesi öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerde kullandıkları sınıf yönetimi stratejilerinin incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(3), 1-9.
- Aksoy, N. (2000). Sınıf içi disiplin sorunlarını azaltmada izlenebilecek temel yaklaşımlar. *Eğitim Araştırmaları*, 2, 5-9.
- Arı, R. (2006). Sınıfta zaman yönetimi ve disiplin kuralları. R. Arı ve M.E.Deniz (Ed.). *Sınıf Yönetimi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Başar, H. (2001). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Burden, R. P. (1995). *Classroom management and discipline*. USA: Longman.
- Castle, K., & Rogers, K. (1993) Rule-creating in a constructivist classroom community. *Childhood Education*, Winter 1993/94, 77-80.

- Çağlar, A., & Kurtuluş, E. (2005). Okul öncesi eğitiminde etkili sınıf yönetimi. İçinde. M. Sevinç (Ed.). *Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar 2*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Çelebi Öncü, E. (2011). Okul öncesi eğitimde olumlu disiplin ve sınıf kuralları oluşturmak. In. G. Uyanık Balat ve H. Bilgin (Ed.). *Okul Öncesi Eğitimde Sınıf Yönetimi*, Ankara: Eğiten Kitap.
- Çelik, V. (2008). *Sınıf yönetimi*. 4. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Erözkan, A. (2007). Üniversite öğrencilerinin reddedilme duyarlılıkları ile sosyal kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 225-240.
- Fields, B. A. (1997). Nature and function of rules. *Australian Journal of Early Childhood*, 22(3), 7-12.
- Fields, M. V. & Fields, D. (2006). *Constructive guidance and discipline: preschool and primary education*. 4. Baskı, New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Gözütok, D. F. (2000). *Öğretmenliği geliştirim*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Günay, Y. (2005). İlköğretim birinci kademedeki görev yapan öğretmenlerin sınıf kurallarını oluşturmada ve uygulamada karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi. Yüksek lisans tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Halis, İ. (2001). *Demokratik sınıf ortamı için profesyonel sınıf yönetimi*. Konya: Mikro Yayınları.
- Hännikäinen, M. (2007). Rules and agreements and becoming a preschool community of learners. *European Early Childhood Education Research Journal*, 13:1,97-110
- Honig, A. S. (1997). *Behavior guidance for infants and toddlers*. Little Rock, AR: Southern Early Childhood Association.
- İnel, D., & Balım, A. G. (2010). Fen ve teknoloji öğretiminde probleme dayalı öğrenme yöntemi kullanımına ilişkin öğrenci görüşleri. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-13.
- İflazoğlu Saban, A. (2008). Kural ve prosedürler. İçinde. Y. Aktaş Arnas ve F. Sadık (Ed.). *Okul Öncesi Eğitimde Sınıf Yönetimi*, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Kalish, C. W. & Shiverick, S. M. (2004). Children's reasoning about norms and traits as motives or behavior. *Cognitive Development*, 19, 401-416.
- Küçükahmet, L. (2001). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Nobes, G. & Pawson, C. (2003) Children's understanding of social rules and social status, *Merrill-Palmer Quarterly*: 49 (1), 77-99.
- Sarıtaş, M. (2000). Sınıf Yönetimi ve Disiplinle İlgili Kurallar Geliştirme ve Uygulama, Küçükahmet, L. (Ed). *Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Selçuk, Z. (2000). *Okul deneyimi ve uygulama*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Smetana, J. G. (2006). Social-cognitive domain theory: Consistencies and variations in children's moral and social judgements. In M. Killen & J. G. Smetana (Eds.), *Handbook of moral development* (pp. 53-119). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Stanford, J. P. & Emmer E. T. (1998). *Understanding classroom management: an observation guide*. Boston: Allyn and Bacon.
- Şahin, M. (2011). Masalların çocuk gelişimine etkilerinin öğretmen görüşleri açısından incelenmesi. *Millî Folklor*, 23(89), 208-219.
- Tezel Şahin, F., & Özyürek, A. (2010). Okul öncesi dönem çocuğa sahip ailelerin çocuklarının ahlaki sosyal kural anlayışları üzerine etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. http://dokuman.tsadergisi.org/dergiler_html/2010_aralik.html.
- Webster-Stratton, C., Reid, M. J., & Hammond, M. (2001). Social skills and problem solving training for children with early-onset conduct problems: Who benefits? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 42(7), 943-952.
- Yeşilyurt, E. (2008). Eğitim programlarının hedeflerine ulaşılması bağlamında sınıf yönetimi dersinin öğretmen adaylarına olan kazanımları. *Kuramsal Eğitimbilim*, 1 (2), 23-42.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Zembat, R. (2012). Okul öncesi öğretmenlerinin okul yöneticisi, meslektaşları ve aileler bağlamında algıladıkları çatışma durumlarının incelenmesi. *Education and Science*, 37(163), 203-215.